

vele moge-
en opleggen.
it Dordrecht
belijdenis te
e Verkiezing
het remon-
thouder aan
eformeerden
a: er waren
a p r a l a p s a
t geschil een
Kerk niet
vezen, maar
eder theolo-
ngen. Dord-
le" en heeft
Zoo kan de
s opleggen.
s haar spre-
is ware of
eeren is
neerschend
die roeping
het spreken,
d-Testamen-
de Kerk in
rk bevindt.
weg profet-
eterijen, er
in zulk een
et kerke-
geveeld wor-
it gehouden
lie verwaar-
arin de roe-
dan zal de
a „tijdsloos“
er verstaan
ere geschie-

publicatie:
Orange be-
teeren van
st probleem
Orange: de
nade en de
waarop dit
—K.— ge-
achten" en
is gunst van
ideld wordt,
iftwoorden,
kregen, een
ntwikkeling
lan moet er
slijk oordeel
n rekening
de geschie-
ding die tot
oze" beoor-
ld punt bij
aangetoond
te spreken
t geoeftend
geantwoord
situatie
int Schrift-
God, die de
hten, maar
zoekt", ook
waarheids-
the situatie
van de Sy-

le van een
e leer aan-
epronke-
gaande zijn
ngaande de
moet wor-
hend de fi-
ijn sterven
schreven is
tijd in feite
genstander
in hun leer
or wat Au-
staat, in-
t het pela-
Die term:
tijd. Die is
gustinisch-
pelagianen
quise pela-
g⁴⁾. Maar
aamgeving
n de zonde
erzet tegen
srepresentan-

ten van dit semi-pelagianisme in Gallië zijn: Casianus en Faustus.

Van de leer van Augustinus zegt Wiggers, dat de leer der erfzonde als het eigenlijke centrum gezien moet worden, waaruit noodwendig Augustinus' leer van de genade en van de praedestinatie voortkwam. Hij ziet dan — en dat terecht — de leer der praedestinatie en die van den beperkten omvang van de verlossing bij Augustinus als elkaar wederkeerig vóórderstellende.⁷⁾

Zoo heeft Augustinus in den strijd tegen het pelagianisme verdedigd:

1) de volkomen verdorvenheid van het menselijk geslacht, omdat allen in Adam gezondigd hebben en daarom het gevang zijn van den wil onder de heerschappij van de zonde. Het is voor ons die in de Kerk van alle eeuwen „op de schouders van het voorgelacht" mogen staan niet moeilijk aan te wijzen dat Augustinus in zijn uiteenzettingen over de leer der erfzonde en over de voortplanting der verdorvenheid een kind van zijn tijd geweest is. In zijn spreken over de concupiscentia (= begeerlijkheid) als zinnelijke lust waardoor de zonde zich voortplant en waardoor het geheele menselijk geslacht onderworpen is aan „de jammerlijke noodzaak van het niet kunnen niet-zondigen" (misera necessitas non posse non peccandi)⁸⁾ „a", is hij dan ook door Calvin⁹⁾ „b" en de latere gereformeerden¹⁰⁾ niet gevolgd. De pelagianen zelf hebben ook wel degelijk deze zwakke plek bij Augustinus opgemerkt en er een dankbaar gebruik in hun polemieken tegen hem van gemaakt.¹¹⁾ Toch heeft Augustinus steeds vastgehouden aan de leer van de radicale verdorvenheid van den natuurlijke mensch. Dáarin is hij Schriftgeloovig geweest. Dat hij in zijn theologische fundeering soms faalde, heeft hij toch wel met alle theologen gemeen!

2) De noodzakelijkheid, krachtadigheid, onoverwinnelijkheid¹²⁾ en gratuliteit der genade. „Gratuliteit", dat wil zeggen: de genade wordt niet geschonken naar de verdienste van den mensch, maar genade is louter genade, vrije genade.

3) de voorbeschikking Gods over de menschen, die niet gebonden is aan voorwaarden die God van te voren bij den mensch vervuld zag.

4) De „beperkte" omvang van den heilswil van God en dus ook van de heilswerking der verlossing.

Tegen deze leer van Augustinus over heeft het pelagianisme gesteld:

1) de leer van den onverdorven toestand van de menselijke natuur en van de wilsvrijheid die bestaat in de mogelijkheid goed of kwaad te kiezen.

2) de leer van een „genade" die allereerst bestaat in het geschenk van den vrijen wil, vervolgens in de openbaring van de wet en van de leer en het voorbeeld van Christus en uit bovennatuurlijke genaderwerkingen. Deze „genade" is echter noch noodzakelijk, noch louter genade, want de „genade" wordt altijd naar de verdienste des menschen geschonken. Als de mensch het waard is ontvangt hij de „genade". In feite kenmerkten de pelagianen zich door deze hoogmoedige leer als staande buiten de christelijke Kerk. Om dat de camoufleren hebben ze steeds getracht groot van de „genade" te spreken. Zonder „genade" is het niet mogelijk het goede te kiezen — dat zei óók Pelagius, immers de vrije wil zelf was een „genade" geschenk van God! Het is wel goed om de pelagiaanse „genade" van aanhalings-teekens te voorzien om niet het misverstand te wekken dat hier de genade van den God en Vader van onzen Heere Jezus Christus is bedoeld!¹³⁾

3), de leer dat God wel vóórbeschikt maar op grond van Zijn voor-wetenschap aangaande het doen van de menschen.

4) de leer van den algemeenen verlossingswil van God.

Dit pelagianisme (puur heidendom!) is afgewezen op de Synode van Carthago in 418¹⁴⁾, bevestigd door het oecumenische concilie van Ephese in 431.¹⁵⁾

In Carthago is tegen de pelagianen vastgesteld dat Adam eerst door den zondeval sterfelijk geworden is (zij leerden dat de mensch sterfelijk geschapen was); dat de kleine kinderen vanwege de erfzonde tot vergeving der zonden gedoopt worden; dat onder de genade, die noodzakelijk is, niet alleen de vergeving

⁷⁾ G. F. Wiggers, Versuch einer pragmatischen Darstellung des Augustinismus und Pelagianismus von dem Anfange der Pelagianischen Streitigkeiten bis zur dritten oecumenischen Synode, Berlin, 1821, S. 335, 336 Vgl. ook S. 73 en 91. Dit werk zal in het vervolg aangehaald worden als Wiggers I.

⁸⁾ Wiggers I, S. 107 f.

⁹⁾ Institutie III, 3, 10.

¹⁰⁾ Zie b.v. Bavinek, a.w. III, 86v.

¹¹⁾ Wiggers I, S. 94 en vooral S. 139 f.f.

¹²⁾ De pelagianen hebben Augustinus' leer over de genade steeds weergegeven als de leer van de onwederstandelijke genade. Daarin worden ze door vele dogmenhistorici gevolgd. Evenwel: genoteerd moet worden: deze term komt bij Augustinus zelf nooit voor (zie o.a. F. Loofs: Leitfaden zum Studium der Dogmengeschichte, 1906, S. 380 noot). Augustinus noemt de genade onoverwinnelijk en niet: onwederstandelijk. Ook bij hem is de mensch geen „stok en blok".

¹³⁾ Hoe Pelagius zijn opvattingen trachtte te verbergen, wordt duidelijk uit zijn houding op de Synode te Diospolis, zie Wiggers I, S. 192—201.

¹⁴⁾ Zie: H. Denzinger, Enchiridion Symbolorum, 174 sqq.

¹⁵⁾ Denzinger, 113 sqq.

TREINREIS.

Hier zitten zeven zielen bij elkaar,
zoo warm en veilig — buiten gaan de buien.
Twee kijken uit het raam, één zit z'n gal te
[spuien,
een vierde reinigt onderwijl z'n nagels met een
[schaar.

De wereld is zoo slecht, 't is overal een rommel,
Hoe kan een mensch het rijmen, als hij 't ziet.
Het kapitaal, dat rekent met ons niet.....
we raken van dit drenzen in den dommel!

„Als er een God was!"..... nu krügen we een
[discussie
over het zijn of niet-zijn van den Heer der Heeren
en over dood-gaan en hoe elk het ziet.

Mijn Vader, daar..... die man, in wien ik reeds
[de Rus zie
zal zich wel nooit meer van zijn kwaad bekeeren,
maar ik sta schuldig, spreek ik van U niet!

A. v. B.

der zonden verstaan moet worden, maar ook de goddelijke bijstand, die ons gegeven wordt, opdat wij geen zonden zouden begaan.

Met deze beslissing was het pelagianisme afgewezen, maar zeker nog niet de geheele genadeleer van Augustinus kerkelijk vastgelegd. In feite alléén wat Augustinus in overeenstemming met de Westersche traditie vóór hem verdedigd had tegen de pelagianen. Maar noch de onoverwinnelijkheid der genade noch de goddelijke inconditioneele praedestinatie, noch de leer van de genade die óók het begin des geloofs werkt had Carthago kerkelijk geijkt. Daarom was nog niet ieder die áchter Carthago stond en tégen Pelagius koos te bestempelen als één van gevoelen met Augustinus.¹⁶⁾

Er is dan ook, ondanks de besluiten van Carthago, ondanks de veroordeeling van het pelagianisme weer verzet gekomen tegh Augustinus' leer van genade en voorbeschikking. Eenige Adrumetische monniken teekenden protest aan tegen deze leer die h.i. de prediking van haar kracht en de vermaningen van hun zin beroofde. Want als de genade toch onwederstandelijk is — zoo spraken zij — en als God toch van eeuwigheid over ieders lot beschikt heeft, wat voor appel kan dan tot de menschen uitgaan om van de zonde af te laten? Men hoort: de stem is gelijk aan die van de latere remonstranten die de verkiezingsleer van Dordrecht óók aldus belasterd hebben! Toen dat verzet tegen zijn leer hem bekend werd, schreef Augustinus zijn: „de correptione et gratia" (= over de vermaning en de genade). Nu was er ook in Gallië een sterke strooming tegen Augustinus' leer van de onoverwinnelijke genade. En onder deze galliërs werkte dit boekje van Augustinus als een ultimum, zegt Loofs¹⁷⁾ en Wiggers¹⁸⁾ spreekt in denzelfden geest als hij zegt dat dit boekje het eigenlijke signaal tot de semi-pelagiaanse twisten gaf. Hier moeten wij even bij stilstaan. Het gallische synergisme¹⁹⁾ dat „de correptione et gratia" als een ultimum ontving was rasechte monnikentheologie. Zoowel Casianus als Faustus waren monnik en dus: synergist. Misschien is het beter te zeggen: zij hebben als synergisten geleefd en zijn daardoor naar het klooster gedreven, waar zij een „redelijke verantwoording" en verdediging gezocht hebben in hun synergistische theologie. Heel scherp heeft iemand gezegd: Het gallische synergisme wil niets anders dan het monnikendom van die dagen, en in het algemeen de ascese, theologisch fundeeren.²⁰⁾ En hun monnikenmoraal zagen zij bedreigd door Augustinus' leer van de praedestinatie, van de onoverwinnelijke genade en van den door de zonde beheerschten wil. Wat moesten zij in hun klooster met het sola gratia, met de louter genade beginnen? Bakhuisen vanden Brink/Lindeboom typeeren het eveneens raak, al is het niet onberispelijk: „de onvrije wil is een moeilijk bruikbaar uitgangspunt voor de ascese".²¹⁾ Wel hebben óók Augustinus en de zijnen vaak het klooster gezocht, maar — al werkt in het niet loslaten van de klooster-gedachte ook bij hen veel verkeerd — zij hebben het klooster toch nooit gezien als verdienstelijk. Wellicht werkt bij hen meer mystiek dan synergisme.

¹⁶⁾ Vgl. F. Loofs, P.R.E. XVIII³, S. 193.

¹⁷⁾ A.a.O. S. 195.

¹⁸⁾ G. F. Wiggers, Versuch einer pragmatischen Darstellung der Semi-pelagianismus in seinen Kämpfe gegen den Augustinismus bis zur zweiten Synode zur Orange, Hamburg, 1833, S. 165, 166. Dit werk zal in onderscheid met het in noot 7 genoemde als Wiggers II aangehaald worden.

¹⁹⁾ Het synergisme leert dat God en mensch sámen werken. De latere remonstranten zijn synergisten. De Dordtsche Synode geeft hun synergisme aldus weer: de genade en de vrije wil zijn gedeeltelijke oorzaken, die beide te zamen het begin van de bekeering werken en de genade gaat in orde niet voor de werking van de wil (D.L.R. III/IV, v. d. D. 9).

²⁰⁾ C. F. Arnold Cäsarius von Arelate und die Gallische Kirche seiner Zeit, Leipzig, 1894 S. 317: „Der Gallische Synergismus will..... nichts, als (das) Mönchtum, und die Askese überhaupt theologisch stützen".

Welnu: hier is de strijd ontbrand: rondom „de correptione et gratia". Het zal goed zijn dat in gedachten te houden, wanneer wij straks aan de beoordeeling van Orange toegekomen zijn!

Augustinus werd door gallische vrienden ingelicht over de gallische synergistische protesten tegen zijn genadeleer. Scherp komt in de brieven die hem inlichtingen verschaffen over de gallische weerstanden, uit wat van zijn leer den tegenstand opriep: de praedestinatie en de onoverwinnelijke genade. Dat zien de synergisten — evenals hun remonstrantsche zonen later! — in tegenstelling staan met „de practijk der godzaligheid" en met wat de Kerk vroeger leerde.

Zoo is dan de strijd een gallische situatie? Er was en bleef een augustijnische strooming, maar: het augustinisme bleef in Gallië minderheid. Het monnikendom heerschte en dus het semi-pelagiaanse synergisme, waarvan met het oog op wat volgt duidelijkheidshalve het volgende overzicht gegeven moge worden naar de leersystemen van Casianus en Faustus.

1. De zonde van den eersten mensch bracht niet alleen voor hem, maar ook voor al zijn nakomelingen zoowel lichamelijke als morele nadeelen. De lichamelijke onsterfelijkheid ging verloren en er trad een moreel verderf in, dat zich voortplantte en langzaam grooter werd. Vooral de vermenging van Seth's geslacht met dat van Káin (Gen. 6) wordt als van groot gewicht beschouwd in de verbreiding van het verderf. Merkwaardig is deze opvatting: men legt een zwaar accent op de vermenging van Sethieten en Káinieten, niet om de grootheid van den zondeval in Gen. 3 beschreven uit te doen komen, maar juist om die te verkleinen! Bij den zondeval van Gen. 3 was de zaak al wel ernstig geschaad, maar bij dien van Gen. 6 — de tweede zondeval! — was de schade zoo mogelijk nóg grooter. Dat alles dient om de Verbondsgedachte — dat alle menschen krachtens Adams Verbondspositie in hem tot zondaars zijn geworden en dat zijn zondeval beslissend is voor al zijn nakomelingen — te verdringen. Vanuit Gen. 6 tracht men Gen. 3 te „normaliseeren": het zijn beide schadeposten voor de menschheid geweest, maar een principieel verschil tusschen den zondeval van Adam en de vermenging van Seth's geslacht met dat van Káin wordt zooveel mogelijk weg-gewerkt. Dit punt moet wel in gedachten gehouden worden, want hier blijkt dat alléén vanuit het Verbond aan het semi-pelagianisme weerstand kan geboden worden. Dat heeft Augustinus gedaan. Dat heeft Orange verzuimd (zie onder)!

2) De toerekening van de erfzonde wordt in den doop kwijtgelaten en zonder den doop komt niemand tot de zaligheid. De mensch heeft den bijstand van de goddelijke genade noodig tot het verkrijgen van de zaligheid. De zedelijke vrijheid van den mensch werkt in verbinding met de goddelijke genade (vandaar de typeering: synergisme: stelsel dat de samenwerking tusschen God en mensch propageert). Beide: menselijke vrijheid en goddelijke genade zijn niet van elkander te scheiden.

3) Er is geen absoluut besluit Gods, maar de voorbestemming ter zaligheid of ter verdoemenis hangt af van wat de mensch zal doen met de resten van zijn vrijheid. Dit is bij God naar zijn vóór-wetenschap bekend. De verkiezing is dus conditioneel, maar de verkrijging der zaligheid moet niet aan de menselijke verdiensten, maar aan Gods genade toegeschreven worden.

4) De verlossing van Christus omvat het geheele menselijk geslacht. Christus is voor alle menschen, niet voor de uitverkorenen gestorven.²²⁾

Dit Semi-pelagianisme nu — dat dus in groote trekken gelijk is aan het latere remonstrantisme, maar toch op enkele belangrijke onderdeelen een eigen structuur vertoont — beheerscht de gallische kerk. Zóó zeer zelfs dat de Synode van Arles, 475²³⁾, onder den grooten invloed van Faustus, deze leer gecanoniseerd heeft, verheven heeft tot orthodoxe leer, tot de alleenbepaalde.

Anderzijds moet er op gewezen worden dat in dezen tijd de roomsche bisschoppen achter het strenge augustinisme stonden en dus hun steun gaven aan de augustijnische strooming in Gallië²⁴⁾.

In deze Kerk heeft Caesarius, de bisschop van Arles²⁵⁾ geleefd in het einde der 5e eeuw en het begin der 6e eeuw. Hij was in semi-pelagiaanse kringen groot geworden en heeft vooral den invloed van Faustus' werken ondergaan, maar, gewonnen voor Augustinus' leer, is hij een behoudzaam verdediger van het augustinisme geworden, die met behulp van Rome het augustinisme in Gallië ingang trachtte te doen vinden.

KAMPHUIS.

²⁷⁾ Dr J. N. Bakhuisen van den Brink en Dr J. Lindeboom, Handboek der Kerkgeschiedenis I², blz. 138. De typeering is dogmenhistorisch niet onberispelijk, want Augustinus leert geen onvrije wil, maar een door de zonde beheerschten vrijen wil.

¹⁸⁾ Zie voor een beknopt overzicht: Wiggers II, S. 359—364. En voor een uitvoerig overzicht van de leer van Casianus en Faustus resp. S. 7—198 en 225—329.

¹⁹⁾ Denzinger, 160 a en b.

²⁰⁾ Vgl. Arnold, a.a.O. S. 319, 331 f.f. Dit tégen de roomsche opvatting (vgl. Dr J. de Jong: Handboek der Kerkgeschiedenis I², blz. 200).

²¹⁾ Zie over hem het bovenvermelde boek van Arnold.